

diyev 1870-ci il mayın 17-də Qarabağ mahalının Şuşa şəhəri yaxınlığında Ağbulaq kəndində dünyaya gəlmişdir. 1880-ci ildə Şuşada Yusif bəyin müvəqqəti yay məktə-

yaradıcılığını iki hissəyə ayırırlar. İlk mərhələyə 1906-cı ildə yazdığı və "Həyat" qəzetində dərc et-

Görkəmli yazıçı-dramaturq, teatr xadimi

Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev

O, Azərbaycan tarixində tək-cə böyük yazıçı kimi deyil, müəllim, həm də ilk diplomatlardan biri kimi qalmışdır. "Leyli və Məcnun" operası 1908-ci il yanvar ayının 12-də tamaşaya qoyulduğu zaman ilk Azərbaycan dirijoru kimi xor və orkestri, tamaşanı idarə edən kimi də tanınmışdır. Yazıçı, dramaturq, pedaqoq, teatr xadimi, klassik Azərbaycan ədəbiyyatının korifeyi kimi ədəbi mühitdə ölməzlik qazanmışdır. Hələ "Nicat" cəmiyyətində və Kür-Xəzər gəmiçiliyi idarəsində işlədiyi müddətdə Zaqafqaziyanı, Dağıstan, Orta Asiya və Volqaboyu əraziləri səyahət edərək özünün bir sıra məşhur əsərlərini yazmışdır. Həmin əsərləri "Ceyranəli", "Xortdan", "Həkim-i-nuni-səqir", "Lağlağı", "Mozalan", "Süpürgəsaqqal" imzaları ilə "Molla Nəsrəddin" jurnalında çap etdirmişdir. Haqverdiyevin jurnalda dərc olunmuş "Cəhənnəm məktubları", "Mozalan bəyin səyahət-naməsi", "Marallarım" əsərləri oxucular tərəfindən böyük maraqla qarşılanmışdır. Ədəbi fəaliyyətə Şuşa real məktəbində oxuduğu zaman başlamışdır. M. F. Axundovun təsiri ilə "Hacı Daşdəmir" adlı kiçik pyes yazmışdır. Peterburq həyatı isə ali təhsil aldığı müddətdə ədəbi yaradıcılığa həvəsini daha da artırmışdır.

Gənc nəslin milli-mənəvi dəyərlərə sadiqlik ruhunda tərbiyə alıb böyüməsində Vətən sevgisinin aşılması böyük ədəbin ən ümdə məqsədlərindən olub. Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev xalqın maariflənməsində teatrın rolunun əvəzsiz olduğunu yazırdı: "Xalqla danışmaq, onu mədəniyyətə və maarifə çağırmaq üçün ən yaxşı vasitə teatr səhnəsi idi". Əbdürrəhim bəy Əsəd bəy oğlu Haqver-

bində ibtidai təhsil alan Haqverdiyev daha sonra Şuşa real məktəbini bitirir. Peterburq Yol Mühəndisləri Universitetində ali təhsil aldığı müddətdə şərq fakültəsinin dinləyicisi olmuş və onda ədəbiyyata qarşı güclü həvəs yaranmışdı. Həmin müddətdə gənc yazıçı "Yeyərsən qaz ətinə, görərsən ləzzətini" və "Dağılan tifaq" adlı əsərlərini qələmə almışdır. Ədibin "Dağılan tifaq" əsəri 1899-cu ildə Peterburqda nəşr edilmişdir. Ali təhsilini başa vuran Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev Şuşaya qayıdaraq şəhərdə tamaşalar təşkil etmişdir. Şuşada qaldığı iki il ərzində xalq yaradıcılığı nümunələri toplamaqla məşğul olmuş, "Bəxtsiz cavan" adlı pyesini də 1900-cü ildə bu şəhərdə yaşadığı müddətdə yazmışdır. Bakıya gəldikdən sonra isə "Pəri cadu" pyesini tamamlayır. Ötən müddət ərzində bir sıra hekayələr yazaraq çap etdirmişdir. 1905-ci il inqilabından sonra isə Rusiya Dövlət Dumasına Gəncə quberniyasından nümayəndə seçilərək Peterburqa getmişdir. Ədib Azərbaycanın ilk diplomatlarından hesab edilir. Peterburq dövlət kitabxanasında araşdırma apararaq "Ağa Məhəmməd şah Qacar" faciəsini yazmaq məqsədilə yeni materiallar əldə etmiş, əlavə məlumatlar üçün isə İrana getmişdir. Adıçəkilən faciə ilk dəfə 1907-ci ildə Bakıda səhnəyə qoyulmuşdur.

Azərbaycan bədii nəsrinin inkişafında böyük rolu və əməyi olan Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev 1892-1906-cı illər ərzində bir çox dramatik əsərlər, daha sonra isə nəsr nümunələri və hekayələr yazmışdır. Ədəbi tənqidçilər bu baxımdan yazığının hekayə

dirdiyi "Ata və oğul", "Aydın şahidliyi" hekayələri aid edilir. İkinci mərhələni isə yazığının "Bəxtsiz cavan" faciəsi və digər hekayələri təşkil edir. Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin "Şeyx Şəban", "Mirzə Səfər", "Bomba", "Pir", "Çəşmək", "Qıraət" əsərləri Azərbaycan nəsrinin incilərindən hesab edilir. N.Vəzirovun "Müsbəti Fəxrəddin" əsərindən sonra yazılan ikinci faciə əsəri "Dağılan tifaq" milli dramaturgiyamızın qiymətli əsərlərindəndir. Yazığının "Ac həriflər", "Millət dostları" səpkili komediyaları Azərbaycan realist aktyor məktəbinin formalaşmasında və təşəkkülündə əsas yerlərdən birini tutur. Bir əsrdən artıq müddət keçməsinə baxmayaraq, ədibin yazdığı əsərlər öz aktuallığını saxlayır. Azərbaycan ədəbiyyatının klassiki hesab olunan Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev Birinci Rus Dumasının Azərbaycanlı deputatı, Gürcüstan Parlamentinin deputatı, "Leyli və Məcnun" operasının premyerasında ilk dirijor, Teatr Şurasının təsisçisi və birinci rəhbəri, Yazıçılar İttifaqının üzvü, "Molla Nəsrəddin" jurnalının baş redaktorlarından biri olmuşdur.

Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev 1933-cü il dekabr ayının 12-də Bakıda vəfat etmiş, Fəxri xiyabanda dəfn olunmuşdur.